

De Panne- Bray-Dunes: een brede streep in het zand

Wim Chielens | Foto: Michael Depestele

Voor deze aflevering van mijn grensreeks trek ik naar de kust. De grens heeft hier totaal andere verschijningsvormen dan in het binnenland. Er is natuurlijk de zee en het strand en er is een prachtig, massief duinengebied. Maar ik begin dit verhaal in de polders waar twee opmerkelijke trajecten België met Frankrijk verbinden.

Een kanaal en een spoor

De afrit De Panne op de E40 Brussel – Calais is voorzien van een opvallend lange invoegstrook. In hartje winter lijkt het eindeloos lang maar tijdens het toeristisch seizoen is het hier elke ochtend aanschuiven voor bezoekers van Plopsaland, het meest succesvolle pretpark van Vlaanderen. Het park is eigendom van Studio 100, een televisieproductiehuis dat hier alle attracties verbindt met bekende figuren uit kinderprogramma's: Samson, Kabouter Plop, Piet Piraat en K3. De jongste jaren heeft Plopsaland overigens ook de volledige Noord-Franse *pretmarkt* ingepikt, voornamelijk ten nadele

van Bellewaerde. Het Franse publiek komt massaal sinds Studio 100 de Europese rechten van “Maya de Bij” kocht, een tekenfilmfiguurtje dat ook zeer bekend is in Frankrijk. Plopsaland is gehuisvest in wat vroeger de Meli was, een familiepark van honingproducent (Meli komt van het Franse miel) Alberic Florizoone. Het park begon als een speeltuin bij een café waar Florizoone op zondag zijn honing verkocht en lezingen gaf over bijen.

Onmiddellijk na de afrit moet ik een brug over. Ze overspant het kanaal dat Duinkerke met Veurne verbindt. Dat traject is maar een klein deeltje van een uitgebreid waternetwerk dat in de middeleeuwen van groot economisch belang was en nu van de Westhoek, aan beide kanten van de grens, een paradijs voor waterrecreanten maakt. Het kanaal verbindt de Colme, een aftakking van de Aa, met de Ijzer. Via dit kanaal kan je landinwaarts naar Sint-Winoksbergen, naar Sint-Omaars (op de Colme), naar de beneden-Leie en Rijsel en aan Belgische kant naar Ieper, Brugge en Oostende. Het kanaal scheidt ook de duinengordel, die hier ver landinwaarts komt, van de polders. Hier zijn dat de Moeren, een legendarisch vochtig gebied dat zo'n 3500 hectare groot is. Het gebied werd drooggelegd via een ingenieus systeem van molens die het water uit de polder naar zee malen.

Honderd meter voorbij de brug passeer ik een spoorweg. Die stopt nu net voorbij de overweg in het station van Adinkerke. Vroeger liep de lijn 73, die van Gent komt, door tot Duinkerke. Begin jaren '90 kon je dat tijdens de zomervakantie nog af en toe doen, heel langzaam. Het traject loopt op bepaalde plaatsen letterlijk dwars door de duinen. Het was een heel bijzondere ervaring. Sindsdien hebben duindoorns en helmgras de sporen overwoekerd. De aanblik is haast vervreemdend, alsof de natuur zich heeft gerevancheerd op James Watt.

Geen brede duinen

Voorbij Plopsaland rijd ik links. Ik ben op ruim drie kilometer van de zee en toch is dit de laatste verbindingsweg tussen de kustplaatsen De Panne en Bray-Dunes voor ik op het strand arriveer. Het geeft aan hoe uitgestrekt het duingebied hier is maar het toont natuurlijk ook de aanwezigheid van de landsgrens. Van Knokke tot de Panne loopt de Koninklijke Baan, een brede weg met een bedding voor de tram erlangs of er middenin. De weg loopt evenwijdig met het strand, meestal op amper honderd meter ervandaan, of dat dan dwars door waardevolle duinen moet of niet. Maar in de Panne liep hij tot voor kort gewoon dood in de duinen. Nu neemt ze een brede bocht tot in Adinkerke. Ik kom aan de grens en merk hoe creatief hier met het grenserfgoed is omgesprongen. Het voormalige douanepaviljoentje, midden in de weg, is nu een pralinewinkel van Leonidas. De Belgische keten met Griekse naam is alomtegenwoordig langs de grens. Meer nog dan

een bekend biermerk lijkt het een referentiepunt geworden voor buitenlanders: *If it's Leonidas, this must be Belgium!* De clichés liggen hier trouwens voor 't rapen want het eerste etablissement op Franse grond heet dan weer: Palais du Picon.

Ik rijd Bray-Dunes binnen via de Rue Albert 1er. De Belgische Koning verbleef tijdens de Eerste Wereldoorlog in Villa Maskens in De Panne, maar hij bezocht regelmatig de Belgische troepen die in Noord-Frankrijk gelegerd waren. Het treinstation staat er nog en de slagbomen zijn gewoon afgezaagd bij de overweg in de straat die naar zee loopt. Die heet, inspiratie-loos, Avenue du Général de Gaulle. Ik had toch de Avenue Alphonse Bray verwacht, want inderdaad Bray-Dunes is geen slechte verfransing van Brede Duinen (en in die zin idem als Bredene) maar genoemd naar ene meneer Bray. Alphonse Bray was reder in de vissershaven van Duinkerke. Hij wilde een bejaardentehuis voor hulpbehoevende zeelui bouwen, met zicht op zee. De autoriteiten van Duinkerke wilden er niet van weten en na vijf jaar vruchteloos discussiëren, trok Bray naar Ghyvelde waar hij met open armen werd ontvangen. Bray kocht in 1870 een grote lap duinen en bouwde er zijn Maison Hospitalière voor bejaarde zeelui. In datzelfde complex richtte hij ook een schooltje op voor de kinderen van de vissers die in hun kleine woningen in de duinen rondom woonden. Een paar jaar later liet hij ook een kerk bouwen aan de rand van de duinen en in 1875 schonk hij zijn volledige duinenbezit aan de gemeente Ghyvelde. Alphonse Bray maakte nog tijdens

zijn leven mee dat het nieuwe kustdorp naar hem genoemd werd. In 1883, vier jaar voor zijn dood, werd Bray-Dunes een zelfstandige gemeente, de meest noordelijke van Frankrijk.

Het mirakel van Duinkerke

Hoe dichterbij het strand komt, hoe meer sporen je nog vindt van de kustarchitectuur die zo typisch is voor de Belle Epoque en die je in veelvoud terugvindt in Malo en Rosendaal. Veel kunnen het er niet zijn want in

1940 werd drie kwart van Bray-Dunes in puin gelegd. Het strand van Bray-Dunes werd mee betrokken in de gigantische Operatie Dynamo, waarbij tussen 27 mei en 3 juni, in amper acht dagen tijd dus, meer dan 300.000 geallieerde soldaten, vooral Britten maar ook bijna 140.000 Fransen en een handjevol Belgen, naar Engeland werden geëvacueerd.

De troepen waren van oost naar west omsingeld door de oprukkende Duitsers en werden als het ware in zee gedreven. Om een nog altijd niet verklaarbare reden, gaf Hitler hen drie dagen respijt om de operatie te

organiseren. Had hij op 24 mei gewoon doorgedrukt, dan zou het een ware afslachting van de geallieerden zijn geworden. De Duitse troepen stonden op amper 25 kilometer van het strand! Nu noemen de Britten de Operatie Dynamo "The Miracle of Dunkirk".

Bijzonder interessant is dat bij laag water verschillende scheepswrakken van die bewuste acht dagen bloot komen te liggen op het strand van Bray-Dunes. Zo bijvoorbeeld de Crested Eagle en de Devonia, pakketboten van liefst 91 en 75 meter lang. De wrakstukken lijken wel valse gebitten van gigantische zeemonsters.

Tijdens de Operatie Dynamo was de Frans-Belgische grens niet van belang. De Britse opperbevelhebber Lord Gort vestigt zich in het gemeentehuis van De Panne. Een derde van alle Britse troepen die werden geëvacueerd, vertrokken vanaf het strand van De Panne. Ik moet denken aan de hallucinante beelden uit de film "Atonement", de verfilming van Ian Mc Ewans magistrale roman. Ze laten me nooit meer los.

Ik sta hier op die zeedijk in Bray-Dunes en het lijkt alsof ik de soldaten hoor zingen op die betonnen kiosk. Voor Franse cinefielen duiken hier ongetwijfeld beelden op uit "Week-end à Zuydcoote", een film uit 1964 van Henri Verneuil met Jean-Paul Belmondo en Cathérine Spaak, een actrice uit Boulogne.

Twee Atlantikwalls

De zee is water dat af en aan rolt en landsgrenzen worden absurd wanneer je voor die golvende massa staat. Links strekt de haven van Duinkerke een arm uit in zee, rechts doet die van Nieuwpoort hetzelfde. De grens wordt pas opvallend wanneer je op het strand staat en landinwaarts kijkt. De skyline van Bray-Dunes is onwaarschijnlijk laag, naar Belgische normen. De helft van de gebouwen telt twee, hooguit drie verdiepingen, veelal met een zadeldak als een traditionele kustvilla. Sommige zijn bijzonder charmant zoals Villa Saint-Florent uit 1915. Alleen aan de uiterste zijden, staan blokkendozen van vijf, zes hoog. De aanblik van De Panne is, van hieruit althans, veel massiever: de moderne Atlantikwall. Daar tussenin is er het indrukwekkende duingebied van Dunes de Perroquet in Frankrijk en De Westhoek in België, samen bijna 600 hectare. In het toeristenkantoortje in Bray-Dunes vertellen ze mij dat heel wat Belgen de voorbije twintig jaar er een tweede verblijf hebben gekocht. “Ze komen er voor de rust, de lucht, de natuur”, zeggen ze zelfverzekerd. Ik kan ze geloven. Bray-Dunes is klein, het is gesandwiched tussen twee enorme duinreservaten, het strand is er erg breed en de eethuisjes zijn wat verformfaaid maar knus met Franse slag. Het Franse clientèle is er hetzelfde als in De Panne: voor 90% afkomstig uit de Rijsselse agglomeratie.

Er staat een stormachtige zuidwester en ik laat me tot in De Panne meevoeren over het betonnen pad, op een stuk historische Atlantikwall, gebouwd door de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Een urbanistische groteske

Als kind legde ik dit traject dikwijls te voet af. De bunkers die her en der nog in de duinen en op het strand lagen, waren favoriete speelplekken. Nu duurt de tocht een stuk korter en dat ligt niet alleen aan de wind. Vroeger liep de zeedijk van de Panne dood op het monument voor Leopold I. Nu staan er kanjers van flatgebouwen tot meer dan een kilometer verder oostwaarts. Daarachter ligt de beruchte Westhoekverkeveling. Berucht, want de bedenker ervan, burgemeester Raf Versteede, belandde in 1982 in de gevangenis wegens corruptie. De vastgoedsector zou hem miljoenen steekpenningen hebben bezorgd in ruil voor deze verkeveling die plaats bood aan 34 flatgebouwen en 230 villa's. Tot op vandaag blijft het hele domein een aanslag op de goede smaak en ecologische ethiek maar wie ooit foto's zag van de kust rond 1900 zou dat eigenlijk van elke badplaats kunnen zeggen, waar ook ter wereld. Hoewel, hier staan toch een aantal stulpen die gebouwd zijn vanuit de optiek: "Kijk eens hoeveel poen ik heb!" Helemaal potsierlijk is dat er blijkbaar voorschriften waren dat de architecten zich moesten laten inspireren door vissershutjes en

polderhoeves. Er is dus niet eens moderne architectuur te zien, alleen maar absurd groot uitgevallen fermettes. Grotesk! Dan liever de appartementsblokken waar wel af en toe creatief werd nagedacht over een alternatief voor de traditionele blokkendoos.

Het monument van Leopold I staat nu aan het einde van de Esplanade, een protserig, breed plein. Vroeger stond het middenin het zand en zo moet het er hier zeker hebben uitgezien toen Leopold van Saksen-Coburg er op 17 juli 1831 arriveerde. De veertigjarige weduwnaar had door de dood van zijn vrouw, kroonprinses Charlotte van Engeland, een leven aan de zijde van de machtigste koningin ter wereld in rook zien opgaan. Dan maar zelf koning worden, dacht hij. Griekenland zag hij niet zitten maar het nieuwe regendlandje België dan weer wel. De wegen der edellieden zijn soms ondoorgrondelijk... “Hic Leopoldus primus Belgarum rex (...) terram Belgicam ingressus est”, zo prijkt op het monument. Die “hic” mag je zeer letterlijk nemen. De kleine escorte was in de vroege ochtend met de koets via het strand van Calais tot in De Panne gereden waar ze om 11 uur arriveerde. Op die plek was er een scheepshelling voor de Pannese kustvissers. Daarlangs werd de koets de duin op getrokken. Waar nu de brede Esplanade ligt liep een weggetje landinwaarts. Zo is de eerste vorst van het nieuwe koninkrijk der Belgen in de bewoonde wereld geraakt. De Panne was toen niet meer dan een vissersnegorij aan de rand van het échte dorp Adinkerke.

Een nieuwe badplaats

De Panne zou pas laat deelnemen aan de groeiende gekte van het kusttoerisme. Diksmuideling Pieter Bortier, die het grootste deel van de duinen in het gebied in bezit had als jachtdomein, hield niet van de wilde zeden van de baders. Hij wilde dan ook geen “kasteeltjes” in zijn duinen laten bouwen. Zijn buurman Louis Ollevier, die de duinen ten westen bezat, had meer commercieel instinct. Alleen de hoge duinen die de weg naar zee versperden, dwarsboomden zijn dromen. Zijn zoon Pedro zou in 1892 uiteindelijk de huidige Zeelaan laten aanleggen die het achterland met de zee verbond. Langs die nieuwe weg ontstond het eerste grote urbanisatieproject dat we nu kennen als de Dumontwijk. Architect Albert Dumont verdedigde deze visie: “Laat zoveel mogelijk het natuurlijk kader intact, bouw op de duintoppen of in de pannen en slinger voetpaden tussen de villa’s”. Die visie kan je tot op vandaag herkennen tijdens een wandeling in de beschermde wijk. De glooiingen van de oorspronkelijke duinen zijn er nog, net als de voetpaden. De villa’s zijn grotendeels in cottagestijl, afgekeken van de Normandische badplaatsen als Deauville of Dinard, die erg populair waren in de belle époque.

tot voor kort zelfs dé winkelstraat van de westkust, ook al is er altijd die twijfelachtige mix geweest van de mondainere boetiek en de discountwinkel voor het clientèle uit de *banlieux* rond Rijsel. Het sterrenrestaurant bestaat hier naast de frituur, Chanel en Vuiton naast Zeeman en Blokker. Nu Nieuwpoort zich opwerpt als het Knokke van de westkust, dreigt De Panne het lastig te krijgen om ook de betere winkels te behouden, al valt het nog te bezien of de meer begoede Rijselaar wel tot in Nieuwpoort raakt.

Nergens is de Frans-Belgische grens zo merkbaar, zo *dik* als hier in het meest noordelijke stukje. En toch is de invloed van Frankrijk nergens zo groot als in De Panne. In de jaren '60 al werd er gesproken van de *verfransing* van de westkust. De Fransen hebben De Panne inmiddels niet *overgenomen* of *bezet*, maar de mercantiele geest van de Pannenaar inspireert hem tot Franstalige opschriften, namen, menukaarten en vooral ook Frans personeel. Dat laatste heeft echter niet zozeer met taalpolitiek te maken dan wel met een noodzaak. In Vlaanderen is het moeilijk om winkelbedienden, kelners en serveersters te vinden. Het is hetzelfde verhaal in de hele horecasector van hier tot Menen. En ondanks alle inspanningen van wijlen burgmeester Versteete om chique volk aan te trekken en ook al ligt De Panne aan zee, de badstad ontsnapt niet aan wat plaatsen langsheen de grens altijd typeert. Wat ze in West-Vlaanderen schimpend "vuil en veel" noemen. Veel handelszaken richten zich op het ontvangen van zoveel mogelijk dagjestoeristen in zo min mogelijke tijd. Kwaliteit en hartelijkheid schieten er wel eens bij in. "Als de kassa maar rinkelt", is het devies. Toegegeven, het zijn die zaken die om de paar jaar van eigenaar, van interieur en van koopwaar veranderen. De Panne telt evengoed als de Zwarteberg of de Barakken in Menen familie zaken die al generaties lang zaken doen met Vlaamse degelijkheid en een vleugje Franse slag. Het is een ambiance waar ik af en

toe eens voor smelt. Als je dat dan nog eens kunt combineren met een uitwaaimoment aan de waterlijn, dan kan *un dimanche à la mer* eigenlijk niet stuk. ■

La Panne – Bray-Dunes : une large bande de sable

La sortie pour La Panne sur l'E40

Bruxelles – Calais s'effectue sur une voie de décélération particulièrement longue.

En plein hiver, elle paraît interminable, mais à la saison touristique les visiteurs se rendant à

Plopsaland, le parc d'attractions le plus couru de Flandre, y font la queue dès le matin. Le parc appartient à Studio

100, une société de production télévisuelle qui relie toutes les attractions du parc à des figures connues des séries télévisées pour enfants.

Ces dernières années, Plopsaland a par ailleurs étendu sa zone de chalandise à l'ensemble du nord de la France. La clientèle française y vient en masse depuis que Studio 100 a racheté les droits pour l'Europe de « Maya l'abeille ».

Plopsaland a repris l'emplacement du Meli, le parc familial du fabricant de miel (d'où l'anagramme Meli) Alberic Florizoone. Le parc est né d'un jardin récréatif entourant le café où Florizoone, le dimanche, vendait son miel et donnait des conférences sur les abeilles.

Juste après la sortie, je dois passer sur

un pont qui franchit le canal Dunkerque – Furnes. Cette voie d'eau n'est qu'une infime partie d'un vaste réseau hydrographique qui avait une grande importance économique au Moyen Âge et qui aujourd'hui, des deux côtés de la frontière dans le Westhoek, constitue un paradis pour les amateurs de loisirs

aquatiques. Le canal relie la Colme, un ancien bras de l'Aa, à l'Yser. Par ce canal, on peut remonter jusqu'à Bergues, Saint-Omer (par la Colme), la basse Lys, Lille, puis en Belgique jusqu'à Ypres, Bruges et Ostende. Ce canal sépare également la zone de dunes, qui avance assez profondément à l'intérieur des terres,

des polders. Ces derniers correspondent à une zone humide, les Moères, qui s'étend sur environ 3500 hectares et a été asséchée grâce à un ingénieux système de moulins permettant l'évacuation de l'eau vers la mer.

Une centaine de mètres après le pont, je passe au-dessus d'une voie ferrée. Aujourd'hui, celle-ci s'arrête juste après le passage à niveau de la gare d'Adinkerke. Autrefois, la ligne 73 venant de Gand allait jusqu'à Dunkerque. À certains endroits, elle traverse littéralement les dunes. Argousiers et oyats ont depuis longtemps recouvert les voies.

Les largesses d'Alphonse Bray

Après Plopsaland, je prends à droite. Je suis à un peu plus de trois kilomètres de la côte, mais c'est bien la dernière route entre les stations balnéaires de La Panne et de Bray-Dunes avant d'arriver à la plage. Cela donne une idée de la largeur du massif dunaire mais traduit aussi, à l'évidence, la présence d'une frontière. L'ancienne douane, au milieu de la route, est devenue une boutique de chocolats Leonidas. Cette chaîne belge au nom grec est omniprésente le long de la frontière. Elle semble constituer une référence pour les étrangers. Les clichés ne manquent pas, du reste, car le premier café du côté français affiche l'enseigne « Palais du Picon ».

Je pénètre dans Bray-Dunes par la rue Albert 1er, durant la Première Guerre mondiale, le roi des Belges a séjourné dans la villa Maskens, à La Panne, à partir de laquelle il a régulièrement rendu visite aux troupes belges stationnées dans le nord de la France. Le bâtiment de la gare existe encore et les barrières ont tout simplement été enlevées au passage à niveau dans l'artère menant au front de mer et dénommée, sans grande originalité, avenue du Général de Gaulle. J'aurais pourtant préféré avenue Alphonse Bray, car le toponyme Bray-Dunes n'est pas une francisation du néerlandais *Brede Duinen* (Larges Dunes) mais renvoie au nom de famille de monsieur Alphonse Bray. Cet

armateur dunkerquois voulait construire une maison de retraite pour les vieux marins de commerce. La municipalité de Dunkerque ne voulant rien savoir, Alphonse Bray s'adressa à la commune de Ghyvelde où il fut accueilli à bras ouverts. Il y acquit un vaste terrain dans les dunes en 1870 et y bâtit une maison hospitalière, qui servit aussi d'école aux enfants de marins. Quelques années plus tard, il fit également ériger une église et en 1875 il légua tous ses biens à la municipalité de Ghyvelde. Le hameau prit son nom et en 1883, quatre ans avant sa mort, Bray-Dunes devint une commune autonome, la plus septentrionale de France.

Le miracle de Dunkerque

Plus on se rapproche de la côte, plus on perçoit la marque de l'architecture balnéaire, si caractéristique de la Belle Époque et dont on retrouve de nombreux exemples à Malo et à Rosendaël. Il ne reste plus beaucoup de ces constructions, car Bray-Dunes a été détruit aux trois quarts en 1940. La plage de Bray-Dunes s'est retrouvée au cœur de la gigantesque opération « Dynamo » durant laquelle, du 27 mai au 3 juin – en moins de huit jours donc – plus de trois cent mille soldats alliés furent évacués vers l'Angleterre. Pour une raison encore mal élucidée, Hitler leur laissa trois jours de répit, ce qui permit d'organiser leur évacuation. S'il n'avait pas donné cet ordre d'arrêt, les soldats alliés auraient été décimés. Aussi les Britanniques appellent-ils l'opération Dynamo « the Miracle of Dunkirk ».

Il faut noter qu'à marée basse différentes épaves de cette terrible semaine sont à découvert sur la plage de Bray-Dunes. L'étrave de ces navires coulés évoque la mâchoire de gigantesques monstres marins.

Pendant toute l'opération Dynamo, la frontière franco-belge fut inexistante. Le chef du corps expéditionnaire britannique, Lord Gort, installa son haut commandement à l'hôtel de ville de La Panne. Un tiers

de l'ensemble des troupes britanniques furent évacuées à partir de la plage de La Panne.

Deux murs de l'Atlantique

La mer est de l'eau qui déferle et les frontières ne signifient plus rien face aux vagues. À gauche, le port de Dunkerque avance dans la mer, à droite celui de Nieuport fait de même. La différence entre les deux pays n'est manifeste que du côté des terres. Au regard des normes belges, la ligne d'horizon de Bray-Dunes est incroyablement basse. Aux extrémités seulement, on trouve des immeubles de cinq à six étages. La vue sur La Panne dégage, d'ici en tout cas, une impression plus massive : celle d'un mur moderne de l'Atlantique.

Entre les deux, l'impressionnant massif dunaire couvrant près de 600 hectares et constitué par les dunes du Perroquet (France) et les dunes du Westhoek (Belgique). Bray-Dunes est petit, la plage très grande et les petits bars-restaurants n'y paient pas de mine mais offrent une ambiance à la bonne franquette. La clientèle française est identique à celle de La Panne et provient à 90 % de l'agglomération lilloise.

Un fort vent de suroît me pousse jusqu'à La Panne sur un sentier de béton, une partie du mur de l'Atlantique construit par les Allemands pendant la Seconde Guerre mondiale.

Un urbanisme grotesque

Autrefois, la digue de mer de La Panne s'arrêtait au monument de Léopold Ier. À présent, les gros immeubles de location s'étendent sur plus d'un kilomètre au-delà, vers l'est. Derrière se trouve un lotissement qui a suscité beaucoup de réserves. L'ensemble du domaine est une offense au bon goût et à l'éthique de l'environnement, mais quand on voit des photographies de la côte vers 1900, on pourrait dire la même chose de toute station balnéaire, n'importe où dans le monde. Le plus grotesque

est que les architectes semblent manifestement avoir pris pour modèles les petites maisons de pêcheurs et les fermes de polders. Ce n'est même pas de l'architecture moderne, mais une série absurde de fermettes démesurées. Mieux vaut encore les immeubles d'appartements de location, parfois conçus comme une alternative à la traditionnelle cage à lapins.

Le monument dédié à Léopold Ier se dresse maintenant au bout de l'Esplanade. Autrefois, il était entouré de sable, et c'est ainsi que le lieu devait être lorsque Léopold de Saxe-Cobourg y vint le 17 juillet 1831. Ce veuf alors quadragénaire avait vu s'envoler, avec la mort de son épouse Charlotte, la princesse héritière du trône d'Angleterre, ses espoirs de vivre aux côtés de la reine la plus puissante du monde. Il ne lui restait plus qu'à être roi lui-même, se dit-t-il. Venant de la plage de Calais, la petite escorte arriva de bon matin à La Panne. Il y avait là une rampe à bateaux pour les

pêcheurs pannois. Elle servit à hisser la calèche au sommet de la dune. À l'endroit de la large Esplanade, un chemin menait vers l'intérieur des terres. C'est ainsi que le premier souverain belge a foulé le sol du royaume de Belgique nouvellement créé. La Panne n'était alors qu'un petit village de pêcheurs, voisin d'Adinkerke, la véritable bourgade.

Une nouvelle station balnéaire

La Panne ne participa que tardivement à la vogue croissante du tourisme balnéaire. Pieter Bortier, qui était propriétaire de la plus grande partie des dunes pour y chasser, ne voulait rien savoir des baigneurs et de leurs débordements. Ni de la construction de « petits châteaux » sur ses terrains. Son voisin, Louis Ollevier, qui possédait les dunes à l'est, avait la fibre plus commerciale. Son fils, Pedro, finit par faire aménager en 1892 l'avenue de la Mer pour relier la côte à l'arrière-pays. Ce nouvel axe

suscita le premier grand projet d'urbanisation, connu aujourd'hui sous le nom de quartier Dumont. L'architecte, Albert Dumont, résumait ainsi sa conception : « Il faut préserver le cadre naturel dans toute la mesure du possible, construire sur les sommets ou dans les creux des dunes et faire serpenter des sentiers entre les villas ». Nous retrouvons aujourd'hui cette conception en nous promenant dans ce quartier protégé. Les villas sont construites le plus souvent dans le style cottage, à l'instar de celles des stations balnéaires de Dinard (Bretagne) ou de Deauville (Normandie), très en vogue à la Belle Époque.

L'avenue de la Mer constitue aujourd'hui l'artère principale de La Panne. Le restaurant étoilé y côtoie la baraque à frites, Chanel et Vuiton Zeeman ou Blokker. Maintenant que Nieuport devient le Knokke de la côte ouest, La Panne aura du mal à conserver des boutiques de standing, reste à savoir si la clientèle huppée de l'agglomération lilloise fera l'effort d'aller jusqu'à Nieuport.

Nulle part ailleurs l'influence de la France n'est si grande qu'à La Panne. Dans les années 60 déjà, on parlait de *francisation* de la côte ouest. Depuis, les Français n'ont ni *envahi* ni *colonisé* La Panne, mais un esprit mercantile a incité les Pannois à arborer des panneaux, des enseignes ou des menus en français, et surtout à embaucher du personnel français. Nécessité fait loi, il est vrai, car il s'avère difficile de trouver des vendeuses ou des serveurs en Flandre. Malgré tous les efforts du regretté bourgmestre Raf Versteel pour attirer une clientèle aisée, la station balnéaire n'échappe pas à un phénomène caractéristique de toutes les localités frontalières. La plupart des magasins s'organisent pour recevoir un maximum de touristes d'un jour en un minimum de temps. Il faut dire que ce sont des commerces qui changent régulièrement de propriétaire, de décoration et de marchandises. La

Panne, comme le mont Noir ou Les Baraques à Menin, compte des entreprises familiales qui depuis des générations font des affaires avec le sérieux flamand et un brin de désinvolture française.

Une ambiance que parfois j'adore. ■

—Traduit du néerlandais par Jean-Philippe Riby

